

A tolmács

Abban, hogy egy Budapesten élő szlovák–magyar tolmács Szlovákiából származik, és magyar családban nőtt fel, nincs semmi meglepő. De az, hogy évtizedek óta a legmagasabb szintű politikai találkozók, tudományos tanácskozások, kulturális rendezvényeken fordít, már nem mindennapi, s hogy mindemellett még közéleti szerepet is vállal, az különösen tiszteletreméltó. Bár ő azt mondja, csak teszi, ami a dolga, és még jól is jár, mert folyamatosan képeznie kell magát.

Somogyi Tibor felvétele

Vadász Magda Vágsellyén született Donáth Alexander, mindenki Sanyi bácsija lányaként, de édesanyja révén a peredi Reisz családhoz is rokoni szálak fűzik. Visszajár Peredre, tavaly a helyi zsidó temetőben felállított holokauszt-emlékmű avatásán is itt volt. Édesanyja, Reisz Sári azonban soha életében nem ment vissza szülőfalujába, ahonnan 1944 májusában Auschwitzba hurcolták. „Élete végéig nem tudta feldolgozni azt a borzalmat, még évtizedek múltán is az örök kutyáit hallotta álmában. De beszélt nekünk Auschwitzról és a trutnovi gyárról is, ahová 1944 augusztusában vitték, nem tartozott azok közé, akik mélyen eltemették magukban ezt az emléket. A család tiltakozása ellenére egyszer el is ment Auschwitzba. Volt egy mosonmagyaróvári lágerbarátnője, Gréti, aki egy nagynénivel került a lágerbe, és édesanyám befogadta negyedik testvérnek maguk közé. Gréti mindig azt mondta, hogy ezzel megmentették az életét. A hölgy Kanadába települt ki, de halálukig tartották a kapcsolatot, és mi is tartjuk az ő gyerekeivel. Olyan szoros kötelék van köztünk, hogy az ő unokáját Sára Grétának hívják, az én unokám pedig Gréta Sára, anélkül, hogy erről előre tudtunk volna.”

A holokauszt öröksége

Az édesapa, Sanyi bácsi Bergen-Belsenben volt, és Magda asszony azt mondja, soha nem bírta rászánni magát, hogy megnézzék azokat a koncentrációs táborokat, ahol a szülei szenvedtek. Mivel édesanyjának megígérte, hogy egyszer életében elmegy egy lágerbe, Buchenwaldot látogatta meg. Lánya, Vadász Éva, Izraelben él, az ottani magyar nyelvű folyóirat, az *Új Kelet* főszerkesztője, ott és Magyarországon is évek óta önkéntes az Élet Menetében.

„Most Izraelből is szervezi anélkül, hogy erre otthon biztattuk volna, vagy elvárás lett volna velem szemben a holokausztról való megemlékezés. Ez egyszerűen része volt a mindennapjainknak, ahogy engem és az öcsémet sem ültettek le otthon, hogy elmondják, mi volt, hanem folyamatosan felmerült ez a téma, úgy én is életérzésként adtam át a gyerekeimnek. Sokat hallottam arról, hogy ez a trauma nemzedékeken át öröklődik, de hittem is, meg nem is, amíg az egyik unokám, az ikerlányok közül hét éves korában azt nem kérte tőlem, hogy játszótér helyett vigyem a Duna-partra a cipőkhöz. Amikor

megkérdeztem, miért, azt mondta, hallott a családban egy nagybácsiról, aki előbb ugrott a Dunába, mint hogy lóttek volna, és megmenekült. Mondtam neki, hogy ezek nem azok a cipők, ezek szobrok, de azt mondta, nem baj, majd ő keres egyet, ami a Paksi bácsié lehetett volna. Keresett is, belehelyezett egy követ, és elmentünk. Azóta én is úgy látom, hogy a holokauszt a túlélők leszármazottjainak is öröksége, és éppúgy nem tagadhatjuk meg, mint a zsidóságunkat. A szüleim Vágsellyén a szocializmusban is vállalták, kóser konyhát vezettek, soha nem hallottam tőlük, hogy ezt titkolni kellene. De negyedikesként az iskolában engem lezsidóztak valaki, akinek a szülei zsidók voltak, és nem tudta. Azóta sem zsidóztak le, nem érintkezem olyan emberekkel, akik ezt megengedhetőnek tartják. Mert Magyarországon ugyan nyílt antiszemitizmus nincs, de amint mondani szokták: igény volna rá.”

Sok témában naprakészen

A fiatal Donáth Magda lánykorában sokat járt az édesanyjával Budapestre rokonokhoz, ismerősökhöz. Egy ilyen látogatás alkalmával ismerte meg a leendő férjét, aki rádiót javított édesanyja barátnőjénél. Az ismeretségből szerelem, majd házasság lett, és Magda 1972-től a Bős-nagymarosi Vízlépcsőrendszer beruházójánál dolgozott.

„Pozsonyban közgazdasági szakközépiskolát végeztem, és a Vízügyi Építővállalatnál dolgoztam. Fogalmam sem volt, hogy tudok-e tolmácsolni, de szinte szó szerint bedobtak a mély vízbe, és ment. Egyre több felkérést kaptam, és az igazgatóm el is engedett, aztán pedig megszereztem a tolmácsszakvizsgát.” Kérdésünkre, mi kell ahhoz, hogy valaki jó tolmács legyen, Vadász Magda azt mondja: „Nyelvtudás, gyorsaság, tájékozottság és főleg koncentrációs képesség. Ha az ember egyik nap államfői találkozón tolmácsol, a másik nap a klímaváltozásról szóló konferencián, a harmadik nap pedig autotafejés-bemutatón, mindegyik témában ismernie kell a szakkifejezéseket és a napi aktualitásokat. Ezenfelül rendkívüli fontos a biztos családi háttér.”

„Máig minden napomat azzal kezdem, hogy átnézem a sajtót, a csehet és a szlovákot is. Büszke vagyok

arra, hogy Budapesten meg tudtam őrizni a szlovák tudásomat. Nem is értem, hogy otthon, Szlovákiában sokan miért nem akarják megtanulni a szlovák nyelvet, hiszen ezzel gyarapszanak, kulturálódnak. Vagy még a saját nyelvükön sincs igényük kulturálódni, nemhogy a máséra tartanának igényt? A két lányomat is megtanítottam szlovákul, bár nehezen ment; hibát követtem el, hogy hagytam őket magyarul válaszolni. A férjem szintén elég jól megtanulta mellettem, pedig őt nem tanítottam, csak ráragadt, és mert beszélni, még ha hibásan is. Ez alapszabály a tolmácsolásban is: az embernek fel kell vállalnia, ha valamit nem ért, és vissza kell kérdezni. Egy elnöki beszédnél ez persze nem fordulhat elő, de ha fejből beszélnek, akkor nem is valószínű. Az előre megírt beszédek, amelyeket hetekig cizelláltak, sokkal nehezebbek. Olyan helyzetbe még nem kerültem, hogy ne tudtam volna megoldani, mert körül lehet írni, ami elhangzott. Tolmácsfülkében nehezebb, mert mire körülírnám, mit akart mondani a szónok, addigra ő rég másról beszél. Ilyenkor hagyni kell a dolgot, és arra koncentrálni, ami következik.”

Az észrevétlen beszélgetőtárs

A tolmács és egy adott politikus vagy cégvezető kapcsolata szinte bizalminak mondható, gyakran alkalom sokasága alatt alakul olyanná, hogy a tolmács már ismeri az illető gondolatmenetét, szófordulatait. Ezért Vadász Magdát is gyakran kéri ugyanazok az állami vezetők, és rendszeresen tagja külföldi küldöttségeknek.

„Ehhez nemcsak nemzetbiztonsági átvilágítás szükséges, hanem az a tulajdonság is, hogy az ember szinte észrevétlen tudjon maradni. Egyszer egy Göncz–Havel találkozón valamelyik szállodában ültünk a két elnök úrral, jóval tizenegy után, holott tízkor zártak. Körülöttünk már takarítottak, erre Göncz úr felém fordult, és azt mondta: »Magdi, maga a hibás, mert úgy tudtunk beszélgetni, hogy nem vettük észre, hogy tolmács van közöttünk.« Általában nem hagyom végigmondani a mondatokat, folyamatosan fordítok, ettől pörgősebb a beszélgetés, megmaradnak a gesztusok, a hangsúlyok. Ehhez tudni kell többfelé figyelni, de ez a készség fejleszthető, ami pedig a téma ismeretét illeti, ma már mindennek utána lehet nézni az interneten. Ezért merek elvállalni szakmai konferenciákat is. Amit viszont sima tolmácsolással nem lehet visszaadni, az az elhangzottak történelmi vagy kulturális

kontextusa, a csak egy adott nemzet számára ismert idézetek, szállóigék. Még a múlt rendszerben Budapesten járt a szlovák kulturális miniszter, Miroslav Válek költő, és fogadta őt az itteni párttitkár. Levett a polcra egy könyvet, és elkezdett egy Válek-verset olvasni magyarul. Én hallgattam, mire megkérdezte, miért nem fordítok. Azt mondtam: »Csak nem tessék képzelni, hogy a költő versét visszafordítom?« Este a fogadáskor odajött hozzám, és elnézést kért, hogy igazam volt.”

Meg kell tanulni kisebbségben élni

Magda máig rendszeresen visszajár Szlovákiába, rokonlátogatóba, baráti találkozókra, rendezvényekre. Nem csupán a szakmai felkészülés okán, hanem személyes érdeklődésből is figyelemmel követi a történeket, rendszeres olvasója a Vasárnapnak is.

„Egy időben rengeteg újságot olvastam, mert tagja voltam annak a csapatnak, amely az M1 számára a V4-es híradót készítette. Ekkor belekóstoltam a szerkesztői munkába is. A Duna tévének a reggeli hírekhez készítettem szlovák feliratokat. Sokat dolgozom a zsidó közösségben is, a Bét Jehuda zsinagóga elnöke, azaz világi vezetője, továbbá a legrégebbi zsidó szervezet, az antiszemitizmus ellen küzdő B'nei B'rith Budapest Páholyának alelnöke vagyok. Nem egyszerű feladatok ezek, de úgy érzem, mindkettőt rám szabták, mert többszörösen kisebbségi vagyok, zsidóként, magyarként, kapitalista ivadékként, idetelepült szlovákiaiként. Különösen becsültem a szüleimben, hogy soha nem sírták vissza azokat az időket, amikor jólétben éltek. A nagyszüleimnek téglagyárunk, sör- és bornagykereskedésük, káposztasavanyítójuk volt, a szüleimnek a pusztá létükért is meg kellett küzdeniük, én pedig az ötvenes évek Csehszlovákiájában úgy nőtem fel, hogy a rendszer kapitalista leszármazottként tartott számon. Mégsem lettem frusztrált, mert a szüleim tudomásul vették, hogy ez elmúlt, és mindig a jelenben éltek. Mellettük tanultam meg, hogy kisebbségnek lenni azt jelenti: elfogadom, hogy sosem lesz annyi jogom, mint a többségnek, de nem is tartok rá igényt, mert mástól, másként vagyok több. Akinek elég tehetsége és önbizalma van, azt úgyis elfogadják, és nincs szüksége különleges bánásmódra és méltányosságra.”

Vrabec Mária
ujszo.com, Pozsony